

กระบวนการสร้างอาสาสมัครชุมชนเพื่อการดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง
The process of building community volunteers to care
for the dependent elderly.

พวงเพชร ฤทธิพรพันธุ์

Puangpet Rittiponpun

Received: 8 March 2021, Revised: 7 April 2021, Accepted: 18 August 2021

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างอาสาสมัครชุมชนเพื่อการดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง และเพื่อประเมินคุณลักษณะของอาสาสมัครชุมชนเพื่อการดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาประกอบด้วยกลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่ม ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ได้แก่ กลุ่มอาสาสมัครในชุมชน จำนวน 26 คน และผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการ จำนวน 22 คน ผลการวิจัยพบว่า ความสำเร็จของการสร้างอาสาสมัครชุมชนมีกระบวนการดังต่อไปนี้ 1) การเรียนรู้ตนเองด้วยหลักนพลักษณ์ 2) กระบวนการเสริมสร้างคุณลักษณะของอาสาสมัครชุมชนโดยการใช้การใช้สถานการณ์จำลองผสมกับเทคนิคการประเมินผลจากสภาพจริง 3) กิจกรรมเขียนอุดมการณ์ และ 4) การให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง

ผลการประเมินคุณลักษณะอาสาสมัครชุมชนเพื่อการดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง อยู่ในระดับดี เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อาสาสมัครชุมชนมีการช่วยเหลือผู้อื่นมากที่สุด ส่วนการประเมินพฤติกรรมของอาสาสมัครชุมชนจากการลงพื้นที่ของอาสาสมัครชุมชนเพื่อเสริมสร้างความสุขและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุจากผู้สังเกตการณ์ อยู่ในระดับดีเช่นกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อาสาสมัครชุมชนเป็นผู้ที่มีความมุ่งมั่นพัฒนามากที่สุด

คำสำคัญ : กระบวนการสร้างอาสาสมัคร, อาสาสมัครชุมชน, ผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง

Abstract

The purpose of this study was to build the volunteering to care the elderly dependents in the community and to assess the characteristics of community volunteers for the care of the dependent elderly which is a participatory action research. The sample group is consisted of 2 targeted groups by using a random sampling method which included 26 volunteers and 22 dependent elderly who are willing to participate in the project. The research found that the successes of volunteer development is includes the following process: 1) Self-learning with the principles of Enneagram of Personality, 2) the process of enhancing volunteer spirit by using simulated situations combined with evaluation techniques from scenario-based situation, 3) The activity called ‘light up the candle’ for social assistance is a process of encouraging the volunteers’ self-esteem and empathy to help others in need, 4) To provide knowledge about caring for elderly people with dependency and ability to build on this knowledge for other happy elderly.

Results of an assessment of the characteristics of community volunteers for the care of the dependent elderly was good level. Considering each side, it was found that community volunteers helped others with the highest grade. The evaluation of the characteristics of community volunteers from the field work of community volunteers to enhance the happiness and quality of life of the elderly from the observers was also at a good level. Considering each side, it was found that Community volunteers are the ones who develop the most.

Keywords : volunteer building process, community volunteer, dependent elderly.

บทนำ

ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ เมื่อสัดส่วนของประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มีมากถึงร้อยละ 20 และอีกไม่ถึง 20 ปี สัดส่วนของประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปในประเทศไทยจะสูงถึงร้อยละ 30 ของประชากรทั้งหมด (Siriphanich, 2016) พบว่า การมีอายุที่ยืนยาวจะส่งผลต่อสุขภาพของผู้สูงอายุ เนื่องจากเป็นวัยแห่งการเปลี่ยนแปลง ทั้งความเสื่อมของอวัยวะต่าง ๆ รวมถึงสภาพจิตใจ ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ พบว่าภาระหน้าที่และบทบาททางสังคมจะลดลง อีกทั้งคนทั่วไปมักมองว่าผู้สูงอายุมีความสามารถลดลงจึงไม่ได้ให้ความสำคัญหรือมอบหมายความรับผิดชอบต่าง ๆ ให้ดำเนินการ ดังนั้นผู้สูงอายุจึงถูกเปลี่ยนบทบาทจากผู้นำกลายเป็นผู้ตาม (Charoenkun, 2012) และเมื่ออยู่ในภาวะถดถอยจนทำให้มีข้อจำกัดในการดำเนินกิจกรรมประจำวันอย่างเป็นอิสระ ทั้งเนื่องจากภาวะเจ็บป่วยเรื้อรังภาวะทุพพลภาพ ทำให้ผู้สูงอายุที่เข้าสู่ภาวะพึ่งพิง (dependent elderly) ที่ต้องการความช่วยเหลือหรือการเฝ้าระวังอย่างใกล้ชิด ทั้งยังต้องการการสนับสนุนด้านเศรษฐกิจจากครอบครัว และเป็นกลุ่มที่มีความจำเป็นต้องได้รับการบริการทางการแพทย์และสาธารณสุขมากที่สุด ภาครัฐตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากรเป็นสังคมสูงวัย ซึ่งเห็นได้จากนโยบาย แผนงาน กฎหมายที่เกี่ยวข้อง จึงได้มีนโยบายการพัฒนาระบบดูแลระยะยาวด้านสาธารณสุขสำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงในพื้นที่ (Long Term Care) ในปีพ.ศ. 2559 โดยมีเป้าหมายสำคัญคือป้องกันไม่ให้ผู้สูงอายุที่ยังแข็งแรงมีการเจ็บป่วยจนต้องอยู่ในภาวะพึ่งพิง และผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงจะได้รับการดูแลอย่างเหมาะสม (National Health Security Office, 2016) โดยการสนับสนุนงบประมาณให้กับสำนักงานกองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) ร่วมมือกับระหว่างกระทรวงสาธารณสุข องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น อาสาสมัครชุมชน โดยคาดหวังให้ผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง จะได้รับการดูแลจากสหวิชาชีพหน่วยงานต่าง ๆ ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี เสริมสร้างสุขและมีความมั่นคงในชีวิต และสร้างสังคมแห่งการเอื้ออาทร

จากการศึกษาข้อมูลของผู้สูงอายุอำเภอทับปุด จังหวัดพังงา พบว่าจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นทุกปี โรงพยาบาล ทับปุดเป็นหน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่ในการดูแลผู้สูงอายุ โดยมีการจัดการระบบการดูแลระยะยาวด้านสาธารณสุขสำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานสำนักงานกองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ(สปสช.) นอกเหนือจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อนของชมรมผู้สูงอายุโดยมีรูปแบบของการเยี่ยมเยียน พบปะพูดคุย

และให้กำลังใจ แต่ทั้งนี้พบว่าบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญมีไม่เพียงพอ ทำให้ขาดความต่อเนื่อง ทั้งยังมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม ได้แก่ การทำงานนอกบ้าน การย้ายถิ่น บุตรหลานต้องเรียนหนังสือ ทำให้เกิดการทอดทิ้งผู้สูงอายุมากขึ้น (Sawatphol, 2016)

การสร้างอาสาสมัครชุมชนเพื่อการดูแลผู้สูงอายุในชุมชนครั้งนี้ เป็นการสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์ให้แก่ชุมชน เห็นความสำคัญของทรัพยากรบุคคล ในชุมชน สามารถให้ความช่วยเหลือผู้อื่นได้ มีความเสียสละต่อสังคม เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน รู้จักเป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ รวมทั้งมีความมุ่งมั่นในการพัฒนาสังคมของตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Poonthawe and Nuntaboot (2017) ที่ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาระบบอาสาสมัครชุมชนของเยาวชนโดยชุมชน โดยใช้ทุนทางสังคมและศักยภาพของชุมชน ภายใต้บริบทของสังคมและวัฒนธรรมของพื้นที่ มีการศึกษาและทำความเข้าใจบริบทของสังคม สถานะภาพ ระบบอาสาสมัครชุมชน และมีการพัฒนาระบบอาสาสมัครชุมชน นอกจากนี้ยังได้มีการทำงานร่วมกับหน่วยงานในท้องถิ่นอีกด้วย และได้ศึกษางานวิจัยของ Hongwachin (2013) ที่ได้ดำเนินการสร้างอาสาสมัครชุมชนโดยการให้ความรู้ สร้างความตระหนักเกี่ยวกับการมีอาสาสมัครชุมชนและพัฒนาหลักสูตรเพื่อพัฒนาอาสาสมัครชุมชน ส่วนงานวิจัยของ Sirikampeng and Phosing (2017) ที่ศึกษาเรื่องการดูแลผู้สูงอายุระยะยาวที่มีภาวะพึ่งพิงในยุคประเทศไทย 4.0 ว่าต้องมีการจัดองค์กรที่เป็นมิตรสำหรับผู้ดูแลผู้สูงอายุ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะพัฒนาคนในชุมชนให้สามารถเข้าไปเสริมสร้างความสุขและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงได้ โดยกำหนดให้มีการศึกษาสภาพการณ์การดูแลผู้สูงอายุปัจจุบัน การพัฒนาหลักสูตรการสร้างอาสาสมัครชุมชนเพื่อการดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง และลงพื้นที่เพื่อเสริมสร้างความสุข คุณภาพชีวิต และพัฒนาให้เกิดความมั่นคงในการดำเนินชีวิตที่มีความเอื้ออาทรต่อกันระหว่างผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง ครอบครัว และชุมชน ผ่านการดูแลช่วยเหลือของอาสาสมัครชุมชน โดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมเพื่อพัฒนาแนวทางการเสริมสร้างอาสาสมัครชุมชนของคนในชุมชนของเบนดูรา (Bandura, 1977) ที่เชื่อว่าพฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากการเรียนรู้ สังเกตและเลียนแบบ ซึ่งอาจเป็นพฤติกรรมที่เรียนรู้แต่ไม่เคยแสดงออก และเป็นพฤติกรรมที่ไม่เคยเรียนรู้และไม่เคยแสดงออก และทฤษฎีการรับใช้สังคมของโคเวอร์เดล (Coverdell, 2002 cited by Taitorpon, 2015) ซึ่งเป็นการนำวิธีการเรียนรู้จากการเลียนแบบที่เน้นความสำคัญของการมีต้นแบบ นำไปสู่การเลียนแบบพฤติกรรมผสมผสานกับการเชื่อมโยงสู่การได้ลงมือปฏิบัติรับใช้สังคม

ในสถานการณ์จริงที่มาจากการร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและการวางแผนดำเนินกิจกรรมอย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Taitorpon et al. (2015), Throngyu (2017) ที่มีการนำทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมและทฤษฎีการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมมาเป็นแนวทางในการพัฒนาความมีอาสาสมัครชุมชน

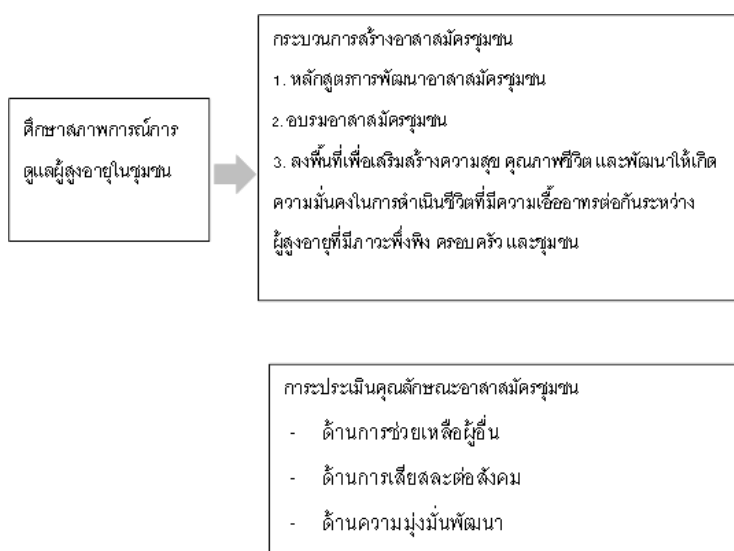
วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างอาสาสมัครชุมชนเพื่อการดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง
2. เพื่อประเมินคุณลักษณะของอาสาสมัครชุมชนเพื่อการดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง

สมมติฐานการวิจัย

อาสาสมัครชุมชนที่ผ่านกระบวนการสร้างอาสาสมัครชุมชนจากโครงการแล้วเป็นผู้มีความสามารถในการดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบไปด้วยกลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่ม ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ได้แก่ กลุ่มที่ 1 อาสาสมัครในชุมชน ซึ่งมีทั้งอาสาสมัครชุมชนที่มีประวัติการเข้าร่วมโครงการดูแลผู้สูงอายุ และอาสาสมัครชุมชนที่ยังไม่เคยเข้าร่วมโครงการ จำนวน 26 คน และกลุ่มที่ 2 ผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง ในอำเภอทับปุด จังหวัดพังงา คัดเลือกกลุ่มผู้สูงอายุที่ได้รับข้อมูลจากโรงพยาบาลทับปุดที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการ จำนวน 22 คน รวมทั้งสองกลุ่มมีจำนวน 48 คน โดยเลือกพื้นที่ความรับผิดชอบของโรงพยาบาลทับปุด อำเภอทับปุด จังหวัดพังงา

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1. หลักสูตรฝึกอบรมการเสริมสร้างอาสาสมัครชุมชนเพื่อดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง ผู้วิจัยได้พัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมการสร้างอาสาสมัครชุมชนเพื่อดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง จำนวน 18 ชั่วโมง มีการประชุมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของอาสาสมัครในชุมชน มีการกำหนดแบบแผนการฝึกอบรมร่วมกันระหว่างนักวิจัย อาสาสมัครชุมชน และบุคลากรของรัฐที่ทำหน้าที่ในการดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง โดยอ้างอิงจากทฤษฎีการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์ (Tyler, 1949) โดยกำหนดแผนการเรียนรู้เพื่อให้อาสาสมัครชุมชนได้รับการเสริมสร้างให้เป็นอาสาสมัครชุมชน ดังนี้ แผนที่ 1 กิจกรรมการเรียนรู้ตนเองด้วยหลักคุณลักษณะ แผนที่ 2 กิจกรรมกระบวนการสร้างอาสาสมัครชุมชน แผนที่ 3 กิจกรรมเทียนอดมการณ์เพื่อการช่วยเหลือสังคม แผนที่ 4 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง ซึ่งแผนการฝึกอบรมนี้ได้รับการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ นำมาปรับปรุงพร้อมใช้งาน

2.2. แบบประเมินคุณลักษณะอาสาสมัครชุมชนเพื่อการดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง และแบบสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม โดยการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างความสุขและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ และตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญพร้อมนำไปใช้ในการประเมินพฤติกรรมของอาสาสมัครชุมชนในการทำกิจกรรมฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาอาสาสมัครชุมชนและการลงพื้นที่เพื่อเสริมสร้างความสุขและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้มีการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 การศึกษาเอกสารรวบรวมข้อมูลและแนวคิดทฤษฎีเพื่อพัฒนาหลักสูตรการสร้างให้ผู้เข้ารับการอบรมเป็นอาสาสมัครชุมชน และ ส่วนที่ 2 การวิจัยภาคสนามประกอบด้วย การ 1) การสนทนากลุ่ม ได้แก่ ผู้นำชุมชน บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ นักวิจัย อาสาสมัครชุมชนผู้มีประสบการณ์ในการดูแลผู้สูงอายุ เพื่อกำหนดแนวทางการสร้างอาสาสมัครชุมชน 2) จัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาอาสาสมัครชุมชนตามแนวทางที่ได้กำหนดร่วมกัน มีการประเมินพฤติกรรมของอาสาสมัครชุมชนโดยผู้ประเมินและอาสาสมัครชุมชนประเมินตนเอง 3) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมจากทีมวิจัยจากการลงพื้นที่ของอาสาสมัครชุมชนเพื่อเสริมสร้างความสุขและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ใช้แบบประเมินคุณลักษณะอาสาสมัครชุมชนเพื่อการดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงหาค่าร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และแบบสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมนำมาจำแนกประเภทและจัดกลุ่มข้อมูล สรุปและตีความหมายของข้อมูลที่ได้โดยการเชื่อมโยงข้อมูลกับแนวคิดทฤษฎี เพื่ออธิบายผลการศึกษาซึ่งเป็นการพรรณนาข้อมูล

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีเป้าหมายในการสร้างอาสาสมัครชุมชนเพื่อการดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง โดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมและทฤษฎีการรับใช้สังคมพบว่า

1. สภาพการณ์การดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงในปัจจุบัน มีเจ้าหน้าที่ของรัฐจากโรงพยาบาลทัพบก อาสาสมัครสาธารณสุขในชุมชน ปฏิบัติหน้าที่งานเยี่ยมบ้านเพื่อดูแลสุขภาพ สื่อสารข่าวสาร จากสาธารณสุข การแนะนำ เผยแพร่ความรู้ การวางแผน และประสานงาน กิจกรรมพัฒนาสาธารณสุขต่าง ๆ และได้รับสวัสดิการจากรัฐบาลซึ่งอยู่ภายใต้การดูแลและกำกับขององค์การบริหารส่วนตำบลทัพบก และเทศบาลตำบลทัพบก การเข้าสังคมของผู้สูงอายุ พบว่าผู้สูงอายุต้องการเข้าร่วมกิจกรรมที่หน่วยงานจัด แต่ไม่สามารถเดินทางเข้าร่วมกิจกรรมได้เนื่องจากมีปัญหาเกี่ยวกับการเดินทาง ในส่วนของสุขภาวะของผู้สูงอายุ ได้แก่ สุขภาพกาย จิตใจ และอารมณ์ พบว่า ช่วงอายุของผู้สูงอายุติดบ้าน อยู่ในช่วง อายุ 70 - 95 ปี สภาพแวดล้อมที่

ผู้สูงอายุอาศัยอยู่ร่วมกัน ไม่รบกวนวัย ผู้สูงอายุสามารถทำกิจกรรมประจำวันได้เป็นปกติและต้องได้รับความช่วยเหลือจากผู้ดูแลหรือครอบครัว

2. แนวทางการเสริมสร้างอาสาสมัครชุมชนเพื่อดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง ผู้วิจัยได้มีการพัฒนาหลักสูตรตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมและทฤษฎีการรับใช้สังคม เพื่อสร้างอาสาสมัครชุมชนเพื่อดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง พบว่า ประกอบไปด้วยแผนการฝึกอบรมจำนวน 4 แผน ได้แก่ แผนกิจกรรมการเรียนรู้ตนเองด้วยหลักนพลักษณ์ แผนกิจกรรมกระบวนการสร้างอาสาสมัครชุมชน แผนกิจกรรมเทียนอุทิศธรรม์เพื่อการช่วยเหลือสังคม แผนกิจกรรมความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง จำนวน 18 ชั่วโมง

3. ผลการประเมินคุณลักษณะตนเองของอาสาสมัครชุมชนที่เข้ารับการฝึกอบรม อยู่ในระดับค่อนข้างดี เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อาสาสมัครชุมชนมีการช่วยเหลือผู้อื่นมากที่สุด รองลงมาคือ ความมุ่งมั่นพัฒนา และการเสียสละต่อสังคม ส่วนการประเมินพฤติกรรมของอาสาสมัครชุมชนจากการลงพื้นที่ของอาสาสมัครชุมชนเพื่อเสริมสร้างความสุขและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุจากผู้สังเกตการณ์จำนวน 7 ท่าน อยู่ในระดับดีเช่นกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามีความแตกต่างจากการประเมินตนเองของอาสาสมัครชุมชน พบว่า อาสาสมัครชุมชนเป็นผู้ที่มีความมุ่งมั่นพัฒนามากที่สุด รองลงมาคืออาสาสมัครชุมชนมีการช่วยเหลือผู้อื่น และการเสียสละต่อสังคม ดังแสดงใน ตารางที่ 1

ตารางที่ 1 : ผลการประเมินตนเองของอาสาสมัครที่ได้รับการฝึกอบรมและการประเมินคุณลักษณะของอาสาสมัครโดยผู้สังเกตการณ์

ตัวแปร	ผลการประเมินตนเอง		ผลการประเมินผู้สังเกตการณ์	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
ด้านที่ 1 การช่วยเหลือผู้อื่น	4.59	.17	4.32	.17
ด้านที่ 2 การเสียสละต่อสังคม	4.03	.34	3.82	.24
ด้านที่ 3 ความมุ่งมั่นพัฒนา	4.57	.21	4.55	.13
รวม	4.40	.18	4.23	.16

4. การเสริมสร้างความสุข คุณภาพชีวิต และพัฒนาให้เกิดความมั่นคงในการดำเนินชีวิตที่มีความเอื้ออาทรต่อกันระหว่างผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง ครอบครัว และชุมชน ผ่านการดูแล

ช่วยเหลือของอาสาสมัครชุมชน จำนวน 26 คน มีรูปแบบของการทำกิจกรรมแบบเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ร่วมกัน มีการถ่ายทอดประสบการณ์เสริมสร้างความสุขและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง จำนวน 22 คน มีอายุระหว่าง 70 – 95 ปี เป็นผู้สูงอายุติดบ้าน ส่วนใหญ่ช่วยเหลือตัวเองได้ แต่ไม่สามารถเดินทางไปร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่หน่วยงานท้องถิ่นหรือโรงพยาบาลจัดได้ ผู้สูงอายุและครอบครัวให้การต้อนรับอาสาสมัครชุมชนและนักวิจัย มีการสื่อสารเรื่องการดูแลสุขภาพ และแลกเปลี่ยนเรื่องราวต่าง ๆ ในชุมชน ผู้สูงอายุรับทราบว่าจะมีการเยี่ยมบ้านจากอาสาสมัครชุมชนที่เป็นคนในชุมชน มีการปรับปรุงการแต่งกาย การจัดการกับร่างกายของตนเองเพื่อรอการเยี่ยมจากทีมอาสาสมัคร การเก็บผลไม้รอบบ้านเอาไว้ต้อนรับ การแสดงผลิตภัณฑ์ของตนเอง เช่น ส้มไก่ ตะกร้า เป็นต้น การแสดงฝีมือการประกอบอาหาร จากการสอบถามจากครอบครัว พบว่า ผู้สูงอายุจะรอคอยการมีเยี่ยมของอาสาสมัครชุมชนและต้องการให้เข้ามาเยี่ยมอย่างต่อเนื่อง

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ สรุปได้ว่ากระบวนการสร้างอาสาสมัครชุมชนเพื่อดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง โดยใช้หลักสูตรเสริมสร้างอาสาสมัครชุมชนเพื่อดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงชุมชนที่มีกิจกรรมการฝึกอบรมจำนวน 4 แผน ได้แก่ แผนกิจกรรมการเรียนรู้ตนเองด้วยหลักนพลักษณ์ แผนกิจกรรมกระบวนการสร้างอาสาสมัครชุมชน แผนกิจกรรมเทียนอดมการณ์เพื่อการช่วยเหลือสังคม แผนกิจกรรมความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง ทำให้ชุมชนมีอาสาสมัครชุมชนที่มีความสามารถในการดูแลผู้สูงอายุได้ นอกจากนี้ ผู้สูงอายุที่ได้รับการเสริมสร้างความสุขและพัฒนาคุณภาพชีวิตจะมีการพัฒนาสุขภาพกายและจิตใจ รวมทั้งอารมณ์และสังคมอีกด้วย

อภิปรายผล

สภาพการณ์การดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงในปัจจุบัน มีเจ้าหน้าที่ของรัฐจากโรงพยาบาลทัพบก อาสาสมัครสาธารณสุขในชุมชน ปฏิบัติหน้าที่งานเยี่ยมบ้านเพื่อดูแลสุขภาพสื่อสารข่าวสาร จากสาธารณสุข การแนะนำ เผยแพร่ความรู้ การวางแผน และประสานงานกิจกรรมพัฒนาสาธารณสุขต่าง ๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Suanrueang et al. (2019) ที่ได้ศึกษาบทบาทของผู้ช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุ (caregiver) และกระบวนการในการดูแลผู้สูงอายุที่มี

ภาวะพึ่งพิง รายงานว่า ผู้ดูแลผู้สูงอายุในปัจจุบันมีความรู้และทักษะในการดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงเพิ่มมากขึ้นโดยได้รับความรู้จากการฝึกอบรมที่เกี่ยวข้องกับการการช่วยเหลือผู้สูงอายุตามกิจวัตรประจำวัน การแก้ปัญหาสุขภาพ การบำบัดฟื้นฟูสุขภาพให้สามารถช่วยเหลือตัวเองในชีวิตประจำวันได้ โดยคำนึงถึงความต้องการการดูแลของผู้สูงอายุแต่ละราย และได้รับสวัสดิการจากรัฐบาลซึ่งอยู่ภายใต้การดูแลและกำกับขององค์การบริหารส่วนตำบลทับปุด และเทศบาลตำบลทับปุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ Romprasert (2010) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับความพร้อมของรัฐบาลไทยในการเตรียมตัวเข้าสู่สังคมสูงวัย รายงานว่า รัฐบาลไทยได้มีการเตรียมความพร้อมในการรับมือกับกลุ่มผู้สูงอายุ โดยมีการให้บริการที่หลากหลายเพื่อเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่สังคมสูงวัยให้กับผู้สูงอายุ เช่นการจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุ โดยให้ความร่วมมือกันทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน นอกจากนี้งานวิจัยของ NakaSenee (2019) ที่ศึกษาเกี่ยวกับ พฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร พบว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการสวัสดิการจากรัฐโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนประเด็นของการเข้าสังคมของผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุต้องการเข้าร่วมกิจกรรมที่หน่วยงานจัด แต่ไม่สามารถเดินทางเข้าร่วมกิจกรรมได้ เนื่องจากมีปัญหาเกี่ยวกับการเดินทาง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Myers (2009) ที่ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุในจังหวัดปทุมธานี รายงานว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีกิจกรรมทางสังคมอยู่ในระดับปานกลาง ยังมีความต้องการเข้าร่วมกิจกรรมทางกีฬาและนันทนาการแต่จะเกี่ยวข้องกับการกับปัจจัยด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยด้านตนเอง ปัจจัยทางปัจจัยด้านครอบครัว ส่วนในการเข้าสังคมของผู้สูงอายุ ในส่วนของสภาวะของผู้สูงอายุ ได้แก่ สุขภาพกาย จิตใจ และอารมณ์ พบว่า ช่วงอายุของผู้สูงอายุติดบ้าน อยู่ในช่วง อายุ 60 - 95 ปี สภาพแวดล้อมที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่มีร้อน ไม้ฉนวนวาย ผู้สูงอายุสามารถทำกิจวัตรประจำวันได้เป็นปกติและต้องได้รับความช่วยเหลือจากผู้ดูแลหรือครอบครัว สอดคล้องกับงานวิจัยของ Saowapaporn et al. (2014) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการส่งเสริมสภาวะแบบองค์รวมของผู้สูงอายุในจังหวัดฉะเชิงเทรา รายงานว่ามีการจำแนกสภาวะแบบองค์รวมของผู้สูงอายุในจังหวัดฉะเชิงเทรา เป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม

แนวทางการเสริมสร้างอาสาสมัครชุมชนเพื่อดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง ผู้วิจัยได้มีการพัฒนาหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างอาสาสมัครชุมชนเพื่อดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง พบว่า หลักสูตรประกอบไปด้วยกิจกรรมการฝึกอบรม 4 แผน ได้แก่ แผนกิจกรรมการเรียนรู้ตนเองด้วยหลัก

นพลักษณ์ แผนกิจกรรมกระบวนการสร้างอาสาสมัครชุมชน แผนกิจกรรมเทียนอดมการณ์เพื่อการช่วยเหลือสังคม แผนกิจกรรมความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง พบว่า อาสาสมัครชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกโดยการใช้แบบประเมินคุณลักษณะอาสาสมัครชุมชนเพื่อการดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง มีคุณลักษณะเป็นไปตามตัวบ่งชี้ ได้แก่ มีการช่วยเหลือผู้อื่น มีการเสียสละต่อสังคม และมีความมุ่งมั่น สอดคล้องกับงานวิจัยของ Hongwachin (2013) ที่ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาสมรรถนะของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการดำเนินงานสุขภาพจิตในชุมชน ผลงานวิจัยรายงานว่า หากต้องการพัฒนาสมรรถนะของอาสาสมัครสาธารณสุข ควรมีการพัฒนาสมรรถนะด้านความรู้ ความตระหนักในบทบาทหน้าที่ในการดูแลช่วยเหลือผู้มีปัญหาสุขภาพจิต มีการประเมินเกี่ยวกับการทำงานเป็นทีม และพัฒนาเป็นหลักสูตรพัฒนาสมรรถนะของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการดำเนินงานสุขภาพจิตในชุมชน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Ruengpoot (2014) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมการมีจิตอาสาของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา รายงานว่า แนวทางการส่งเสริมการมีอาสาสมัครชุมชนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา ควรเป็นกิจกรรมที่นักเรียนได้ทำร่วมกัน เป็นลักษณะกิจกรรมที่นักเรียนได้ช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละต่อสังคมและควรส่งเสริมกิจกรรมอาสาสมัครชุมชนที่เกี่ยวกับการมุ่งมั่นพัฒนา นั่นคือ แนวทางการสร้างอาสาสมัครชุมชนที่ดีควรให้อาสาสมัครชุมชนได้มีการทำกิจกรรมร่วมกัน มีส่วนร่วมในการวางแผนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Eakponrasit (2016) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับผลการใช้รูปแบบกิจกรรมเพื่อส่งเสริมจิตอาสาของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี รายงานว่า ได้มีการพัฒนารูปแบบกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความมีจิตอาสาของผู้เรียน โดยมีองค์ประกอบคือ หลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล องค์ประกอบของการเรียนรู้อาสาสมัครชุมชน คือ หลักการเรียนรู้ผ่านฐานต่าง ๆ ประกอบไปด้วย ความคิด จิตใจ การลงมือกระทำ การช่วยเหลือและความสุขใจ

ข้อเสนอแนะ

1. ควรนำหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นนี้ ไปใช้กับชุมชนอื่น ทั้งนี้ควรมีการปรับวิธีการเข้าถึงชุมชนหรือครอบครัวผู้สูงอายุ

2. ควรมีการติดตามอาสาสมัครที่ผ่านโครงการ เพื่อติดตามความคงทนคุณลักษณะของอาสาสมัคร

3. ควรมีการทำงานร่วมกันระหว่างอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และอาสาสมัครชุมชนเพื่อการดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง

บรรณานุกรม

Charoenkun, P. 2012. **Care of elderly. 2nd Edition.** First Aid and Health Care Training Center, The Thai Red Cross Society. 139 p.

Eakponrasit, P. 2016. **The results of the use of activity forms to promote the volunteer spirit King Mongkut's University of Technology Thonburi.** Research Methodology & Cognitive Science. 14(1): 87 – 99. (in Thai)

Hongwachin, W., A.Paai, P.Koolnaphadol and V. Tritilanunt. 2013. **A Competencies Development of TheVillage Health Volunteers on Mental Health Community Operation.** 5(2). 1 - 2. (in Thai)

Jadesadalug, V. and S. Pienvimungsa 2018. **Quality of life of the elderly in Don Seng Village, Bang Pae Sub-district,Bang Phae District, Ratchaburi.** The Journal of the Veridian E-Journal,Silpakorn University. 11(1): 3144-3156. (in Thai)

Myers, C. 2009. **Participation in the social activities of the elderly in Pathum Thani province.** Pathumthani University Academic Journal. 1(1): 92-109. (in Thai)

- NakaSenee, S. 2019. **Self-Healthcare Behavior of The Elderly in Bangkok.** Rajabhat Rambhai Barni Research Journal. 12(1): 39-48. (in Thai)
- Saowapaporn, B., S. Jiradetprapai, P. Dilokwutthisit and V. Tritilanunt. 2014. **A Model for The Promotion of Holistic Well-Being of Elderly People in Chachoengsao Province.** VRU Research and Development Journal Humanities and Social Science. 9(1): 47-59.
- Sawatphol, C. 2017. **Care for Elderly Dependents in the Northeast of Thailand.** Journal of MCU Peace Studies: 387 - 405.
- Sirikampeng, A. and P. Phosing. 2017. **The Long Term Care for the Elderly Dependency on Thailand Country 4.0 Era.** Dhammathas Academic Journal. 17(3). 235 - 245. (in Thai)
- SiripoNgam, Y. 1996. **Relatives at home: Concepts and problems in research.** Journal of Ramathibodi Nursing 2(1): 84-93. (in Thai)

ผู้เขียน

พวงเพชร ฤทธิพรพันธุ์

วิทยาลัยชุมชนพังงา ตำบลบ่อแสน อำเภอทับปุด
จังหวัดพังงา ๘๒๑๘๐
E-mail : puangpet.r@pngcc.ac.th